Kappløpet om lyset

Tidlig på våren konkurrerer hvitveisen om en plass i sola. Snart dekker løvtrærnes blader for lyset og gjør skogen mørk.

Dagene blir lengre. Sola smelter is og snø. Varmen og lyset sender en viktig beskjed til alt liv i naturen: Nå er det på tide å våkne. Noen arter spretter opp. De vil få mest mulig ut av den lyse tida. Andre tar det med ro og slumrer til ut i mai.

Treslag som bjørk og selje lever et kort liv. De er tidlig ute om våren, forteller Line Nybakken. Hun er professor i skog-økologi ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).

– Disse treslagene kaller jeg sprintere. De får blomster og blader og pollen i full fart. De er med i konkurransen om å være tidlig ute. Slik utnytter de den korte sesongen mest mulig, sier hun til Klar Tale.

Bartrær som gran og furu lever lenger. De bruker lengre tid på å våkne av vinterdvalen, sier Nybakken.

– Disse kaller jeg langdistanse-løpere. De er litt mer forsiktige. De venter til ut i mai. Da får de lyse, myke, grønne nåler. Da risikerer de ikke at det blir veldig kaldt igjen, forklarer hun.

Hvitveisen er ekstra tidlig oppe. Blomsten vokser gjerne i løvskog. Der har den funnet sin plass i naturen. Det har den klart ved å være tidlig ute, forklarer Nybakken.

(Et) kappløp – wyścig

(En) hvitveis – zawilec gajowy

(Et) løvtre – drzewo liściaste

(Et) blad – tutaj: liść

(En) art – gatunek

Å sprette opp – tutaj: kiełkować (å sprette – spratt – har sprett)

Å ta det med ro – uspokoić się, odprężyć się (å ta – tok – har tatt)

Å slumre – drzemać (å slumre – slumret – har slumret)

(Et) treslag – gatunek drzewa

(En) bjørk – brzoza

(En) selje – wierzba

(Et) pollen – pyłek kwiatowy

Å utnytte – wykorzystywać, wyzyskiwać (å utnytte – utnyttet – har utnyttet)

(Et) bartre – drzewo iglaste

(En) gran – świerk

(En) furu – sosna

(En) vinterdvale – hibernacja

Forsiktig – ostrożny

Myk – miękki, giętki

(En) nål – igła

(En) løvskog – las liściasty

– Den blomstrer før løvet kommer på trærne. Den er tilpasset et kort liv på våren når det er mest lys i skogen. Når dekket av løv kommer, er det for mørkt til å blomstre, sier professoren.

Planter som hvitveis, bjørk og selje tar en risiko. Tidlig på våren kan det fortsatt bli skikkelig kaldt igjen. Knopper, blader og blomster kan fryse.

– Planten dør som regel ikke selv om det skjer. Men den vil tape vekst det året. Når en knopp eller et blad fryser, må planten bruke tid på å lage nye, sier Nybakken.

Noen planter har lure triks. De sikrer seg mot å sette i gang for tidlig. Selv om vinteren blir varm.

– Noen venter til dagene er lange nok. Andre krever at det må ha vært kaldt lenge nok. De blomstrer ikke før det skjer, forklarer Nybakken.

I år var vinteren mye mildere enn vanlig. Det kan skje stadig oftere. Årsaken er endringer i klimaet. Dermed kan plantene få tidligere signal om å våkne.

– En del planter setter i gang bare det er varmt nok. Noen trær får nå blader i snitt en uke tidligere enn før. Det påvirker insekter som spiser av dem. Og fugler som spiser insektene. Naturen er et samspill, sier Nybakken.

Å blomstre – kwitnąć, zakwitać (å blomstre – blomstret – har blomstret)

(Et) løv – liść, listowie

Å være tilpasset noe – być przystosowanym do czegoś (å være – var – har vært)

(En) knopp – pąk

Som regel – z reguły, zazwyczaj

Å tape – stracić, przegrać (å tape – tapte – har tapt)

Lure triks – podstępne sztuczki

Å sikre seg – zabezpieczać się (å sikre – sikret – har sikret)

Å sette i gang – rozpoczynać, uruchamiać (å sette – satte – har satt)

Å kreve – wymagać, domagać się, żądać (å kreve – krevde – har krevd)

Mild – łagodny

I snitt – średnio

(Et) samspill – współgranie

Endringene kan føre til at noen arter får trøbbel. Det skjedde for et par år siden, forteller professoren.

– Bøken hadde blomstret uvanlig tidlig i Østfold. På bakken pleide det å være et teppe av hvitveis. Men nå fortalte folk at den var borte. Trolig kom taket av løv før den rakk å blomstre, sier hun.

Hvitveisen hadde tapt kappløpet om lyset.

I Sentral-Europa er det store skoger av bøk. Der vokser den som granen her i Norden. Et varmere klima kan føre til at den brer seg i Norge, tror Nybakken.

– I framtiden kan den vokse så langt nord som i Trøndelag. Det har forskere regnet ut, sier hun.

Så spørs det om hvitveisen klarer å holde tritt.

Jeżeli spodobała Ci się Norweska Prasówka, wypróbuj indywidualny kurs języka norweskiego!

Artikkelen «Kappløpet om lyset» av Cathrine Kahrs ble hentet fra klartale.no: https://www.klartale.no/tema/kapplopet-om-lyset-1.1690057 (tilgangsdato: 31.03.2020)

(Et) trøbbel – kłopoty, trudności

(En) bøk – buk

(En) bakke – tutaj: ziemia

Å rekke – zdążyć (å rekke – rakk – har rukket)

Å bre seg – rozprzestrzeniać się (å bre – bredde – har bredd)

Å regne ut – wyliczyć (å regne – regnet – har regnet)

Det spørs om… – tutaj: Pytanie, czy…

Å holde tritt – nadążyć, dotrzymać kroku (å holde – holdt – har holdt)